Sprawozdanie z konferencji naukowej: „Minęło 80 lat. Sytuacja dziecka w końcu II wojny światowej i pierwszych latach okresu powojennego (1944-1949)"

W dniu 20 listopada 2025 r., w tymczasowej siedzibie Łódzkiego Domu Kultury przy ul. Dowborczyków 18, odbyła się III konferencja naukowa zorganizowana przez Muzeum Dzieci Polskich – ofiar totalitaryzmu (dalej MDP). Celem wydarzenia była dyskusja nad losami dzieci i młodzieży u schyłku największego konfliktu zbrojnego w dziejach ludzkości i pierwszych latach powojennych. Inspiracją do wyboru takiego tematu była przypadająca w 2025 r. 80. rocznica zakończenia II wojny światowej.

Podczas konferencji w czterech panelach referaty wygłosiło 15 osób reprezentujących 12 różnych instytucji i ośrodków. Wydarzenie rozpoczęło się o godzinie 9. Po przywitaniu gości przez rzecznika prasowego MDP – Martę Klimczak – inauguracji obrad dokonała dyrektor Muzeum – dr Sylwia Wielichowska. Pierwszy panel (moderacja: dr Paulina Fronczak-Chruściel, MDP) rozpoczął się od prelekcji prof. dr hab. Małgorzaty Dajnowicz (Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami Instytutu Pileckiego) i dr Marii Bauchrowicz-Tockiej (Instytut Studiów Kobiecych) na temat zsyłki dzieci i młodzieży z Łomżyńskiego na Syberię, w oparciu o wspomnienia z lat 1940-1946. Następnie referat wygłosił dr Wojciech Marciniak (Uniwersytet Łódzki), w którym poruszono kwestię sytuacji polskich dzieci w Związku Radzieckim w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej. Ostatnimi prelegentami panelu byli dr hab. Olga Morozova, prof. UW (Uniwersytet Warszawski / MDP) oraz Krzysztof Konstanciuk (Uniwersytet Warszawski), którzy pochylili się nad tematem niemieckiej polityki okupacyjnej wobec dzieci z Europy Wschodniej i analogiach widocznych w działaniu Federacji Rosyjskiej na okupowanych przez nią terenach Ukrainy. Blok zakończył się dyskusją.

Po przerwie rozpoczął się drugi panel, moderowany przez Annę Dudek (MDP). Pierwszy z prelegentów, dr hab. Krzysztof Lesiakowski, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, przybliżył okoliczności powołania urzędu Pełnomocnika Rządku ds. Rewindykacji Dzieci Polskich w latach 1946-1947. Wystąpienie dr Izabelli Kopczyńskiej (IPN w Poznaniu) również dotyczyło rewindykacji – w tym przypadku dzieci z Kraju Warty na przykładzie Poznania i Rogoźna. Następnie dr hab. Marek Mikołajczyk, prof. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, przybliżył temat losów dzieci na Ziemiach Odzyskanych w pierwszych latach powojennych w oparciu o pamiętniki osadników. Ostatnie wystąpienie w panelu wygłosiła dr Agnieszka Fronczek-Kwarta (MDP). Dotyczyło ono opieki nad dzieckiem osamotnionym w pierwszych latach okresu powojennego na przykładzie Łodzi. Po wygłoszeniu referatów miała miejsce dyskusja. Na jej zakończenie uczestnicy mieli okazję wysłuchać krótkiego przemówienia obecnej na sali Barbary Paciorkiewicz, dziecka germanizowanego. Pani Paciorkiewicz, nie kryjąc wzruszenia, opowiedziała krótko o tym, jaki

wpływ na jej życie miała germanizacja i jak docenia spotkania poświęcone dyskusjom o losach dzieci. Po tej wyjątkowej wypowiedzi goście i uczestnicy konferencji udali się na dłuższą przerwę.

Trzeci panel (moderacja dr Agnieszka Fronczek-Kwarta, MDP) rozpoczął się od zdalnego wystąpienia dr Anny Szwarc Zając (Instytut Salvemini w Turynie), w którym poruszyła ona temat sytuacji młodzieży w oparciu o twórczość Seweryny Szmaglewskiej. Kolejnym prelegentem był dr Piotr Stanek (Centralne Muzeum Jeńców Wojennych). Referat dotyczył losów niepełnoletnich uczestniczek powstania warszawskiego w niewoli Wehrmachtu. Jako ostatni wystąpił Paweł Wąs (IPN w Łodzi), który opowiedział o działalności kompanii Konspiracyjnego Wojska Polskiego krypt. „Kosy" (1945-1946). Po przedstawieniu wszystkich referatów miała miejsce dyskusja, po czym nastąpiła krótka przerwa.

Ostatni panel, również moderowany przez dr Agnieszkę Fronczek-Kwartę (MDP) rozpoczął się prelekcją Patrycji Resel (IPN w Łodzi) na temat prześladowania dzieci na podstawie denuncjacji do Gestapo oraz powojennych reperkusji owych donosów. Następnie referat przedstawił Dominik Ławski (Urząd Wojewódzki w Łodzi, Oddział Dziedzictwa Kulturowego). Wystąpienie dotyczyło lokalizacji grobów wojennych polskich dzieci na terenie województwa łódzkiego oraz procesów ich konserwacji. Ostatnie wystąpienie w panelu, jak i całej konferencji, wygłosił online kustosz Mariusz Gratkowski (Muzeum Ziemi Krajeńskiej w Nakle nad Notecią), który skupił się na ukazaniu doświadczeń dzieci-więźniów w ostatnich tygodniach funkcjonowania obozu w Lebrechtsdorf i ich pełnej trudności drogi powrotnej do domu.

Konferencja zakończyła się podziękowaniami, które dr Sylwia Wielichowska złożyła na ręce organizatorów i prelegentów. Różnorodność tematów poruszanych w wystąpieniach wyraźnie pokazuje, jak szerokim zagadnieniem są wojenne i powojenne losy dzieci oraz że mimo upływu ośmiu dekad od zakończenia II wojny światowej temat ten dalej znajduje się w obszarze zainteresowań badawczych naukowców.

Paulina Fronczak-Chruściel

Muzeum Dzieci Polskich – ofiar totalitaryzmu